

XVIII

Hoe prijzenswaardig het is als een machtig man zijn woord houdt en rechtschapen en eerlijk leeft, begrijpt iedereen. Toch leert de ervaring dat in onze dagen juist die machthebbers die zich aan hun woord weinig gelegen lieten liggen, grote dingen tot stand hebben gebracht en op sluwe wijze de geest van de mensen hebben weten te bespelen. En ten slotte zijn ze zelfs hen die zich op eerlijkheid baseerden, de baas geworden.

In dit verband dient men in de gaten te houden dat er twee manieren van strijden bestaan: de ene door middel van wetten, de andere door middel van geweld. De eerste manier is eigen aan de mens, de tweede aan het dier. Maar omdat de eerste vaak niet toereikend is, moet men soms tot de tweede zijn toevlucht nemen.

[...]

Een verstandig heerser kan noch mag dus zijn woord houden wanneer dit hem schade berokkent en wanneer de redenen, die hem tot zijn belofte gebracht hebben, zijn weggevallen. Als de mensen allemaal goed waren, zou dit advies niet juist zijn. Maar omdat ze slecht zijn en ze ook ten opzichte van jou hun woord niet zullen houden, moet jij dit evenmin tegen hen te doen. En nooit heeft het een heerser ontbroken aan geldige motieven om zijn woordbreuk te bemantelen. [...]

En zij die het best de vos hebben weten te spelen, hebben het meeste bereikt. Maar men moet de kunst verstaan om de natuur van de vos goed te bemantelen en men dient flink te kunnen veinzen en ontveinzen. Want de mensen zijn zo onnozel en ze richten zich zo op hun directe behoeften dat iemand die bedriegt, altijd wel iemand vindt die zich wil laten bedriegen.

[...]

Voor een heerser nu is het niet noodzakelijk dat hij alle bovengenoemde eigenschappen bezit, maar wel moet hij de indruk wekken dat hij ze bezit. Ik durf zelfs te beweren dat deze eigenschappen, wanneer je ze hebt en altijd in de praktijk brengt, schadelijk zijn, terwijl ze, wanneer je ze schijnt te bezitten, nuttig zijn. Dit geldt bijvoorbeeld voor barmhartig, betrouwbaar, menselijk, oprecht en godsdienstig schijnen, en het in werkelijkheid ook zijn. Maar je dient wat instelling betreft in staat te zijn om zo nodig om op de tegenoverliggende eigenschap over te schakelen. En men moet goed voor ogen houden dat een heerser, vooral als hij pas aan de macht is, niet alle dingen in acht kan nemen op grond waarvan de mensen als goed beschouwd worden.

Thomas Hobbes (1588 – 1679), Leviathan.

[..]

So that in the nature of man, we find three principall causes of quarrel. First, Competition; Secondly, Diffidence; Thirdly, Glory.

The first, maketh men invade for Gain; the second, for Safety; and the third, for Reputation. The first use Violence, to make themselves Masters of other mens persons, wives, children, and cattell; the second, to defend them; the third, for trifles, as a word, a smile, a different opinion, and any other signe of undervalue, either direct in their Persons, or by reflexion in their Kindred, their Friends, their Nation, their Profession, or their Name.

Out Of Civil States

There Is Alwayes Warre Of Every One Against Every One. Hereby it is manifest, that during the time men live without a common Power to keep them all in awe, they are in that condition which is called Warre; and such a warre, as is of every man, against every man. For WARRE, consisteth not in Battell onely, or the act of fighting; but in a tract of time, wherein the Will to contend by Battell is sufficiently known: and therefore the notion of Time, is to be considered in the nature of Warre; as it is in the nature of Weather. For as the nature of Foule weather, lyeth not in a showre or two of rain; but in an inclination thereto of many dayes together: **So the nature of War, consisteth not in actuall fighting; but in the known disposition thereto, during all the time there is no assurance to the contrary.** All other time is PEACE.

The Incommodities Of Such A War

Whatsoever therefore is consequent to a time of Warre, where every man is Enemy to every man; the same is consequent to the time, wherein men live without other security, than what their own strength, and their own invention shall furnish them withall. In such condition, there is no place for Industry; because the fruit thereof is uncertain; and consequently no Culture of the Earth; no Navigation, nor use of the commodities that may be imported by Sea; no commodious Building; no Instruments of moving, and removing such things as require much force; no Knowledge of the face of the Earth; no account of Time; no Arts; no Letters; no Society; and which is worst of all, continuall feare, and danger of violent death; **And the life of man, solitary, poore, nasty, brutish, and short.**

[...]

In Such A Warre, Nothing Is Unjust

To this warre of every man against every man, this also is consequent; that nothing can be Unjust. The notions of Right and Wrong, Justice and Injustice have there no place. **Where there is no common Power, there is no Law: where no Law, no Injustice.**

Jean Paul Sartre, ***Over het existentialisme***
(1992, Amsterdam: Rainbow)

‘Wij bedoelen alleen dat een mens niets anders is dan een reeks ondernemingen, dat hij de som, het samenstel, het totaal is van de relaties waaruit die ondernemingen zijn opgebouwd.’ (42)

‘Derhalve heb ik, wanneer ik in volkomen waarachtigheid heb erkend dat de mens een wezen is bij wie de wezensbepaling door het bestaan wordt voorafgegaan, dat hij een vrij wezen is dat onder allerlei omstandigheden niets anders dan zijn vrijheid kan willen, daarmee tevens erkend dat ik niet anders kan willen dan de vrijheid van de anderen.

Zo kan ik, uit naam van deze vrijheidswil, die volgt uit de vrijheid zelf, een oordeel vormen over hen die de volledige ongemotiveerdheid en vrijheid van hun bestaan voor zichzelf proberen te verbergen. Degenen die door het geloof in hun eigen gewicht of met deterministische excuses hun volkomen vrijheid voor zichzelf verbergen, noem ik lafaards; diegenen die trachten te bewijzen dat hun bestaan noodzakelijk was, terwijl het niets anders is dan de toevallige verschijning van de mens op aarde, noem ik smeerlappen.’ (59)

‘[A]l bestond God wel, daar zou niets mee veranderen; dat is ons gezichtspunt.’ (p. 66)

Buyng-Chul Han, **De vermoeide samenleving**
(2012, Amsterdam: Van Gennep)

‘Elk tijdperk kent zijn eigen ziektes. Het bacteriële tijdperk eindigde met de uitvinding van de antibiotica. En ondanks onze overduidelijke angst voor allerlei grieppandemieën leven wij ook niet meer in het virale tijdperk: dat hebben we dankzij de immuuntechnieken alweer achter de rug. Onze eenentwintigste eeuw is, pathologisch gezien, noch bacterieel, noch viraal, maar neuriaal. Neuroziektes als depressie, ADHD, borderline persoonlijkheidsstoornis of burn-outsyndroom typeren het pathologische landschap van de beginnende eenentwintigste eeuw. Het zijn geen infecties, maar infarcten; ze worden niet veroorzaakt door de *negativiteit* van het immunologisch vreemde maar door een overmaat aan *positiviteit*.’ (p 7)

‘Het geweld van de positiviteit, dat voortkomt uit overproductie, overprestatie of overcommunicatie, is niet meer ‘viraal’.’ (p 13)

‘De depressieve mens is het *animal laborans* dat zichzelf uitbuit – en nog vrijwillig ook, zonder dwang van buiten. Hij is dader en slachtoffer tegelijk. Het zelf in de echte betekenis van het woord is nog een immunologische categorie. Maar depressie onttrekt zich aan heel het immunologisch schema: ze komt tevoorschijn als het prestatiesubject niet meer kan *kunnen*. Ze is allereerst een vermoeidheid van werken en kunnen. De klacht van het depressieve individu: *niets is mogelijk*, is alleen mogelijk in een samenleving die gelooft: *niets is onmogelijk*. Dit niet-meer-kunnen-kunnen leidt tot destructieve zelf-verwijten en autoagressie. Het prestatiesubject is in oorlog met zichzelf. De depressieve is de invalide van deze geïnternaliseerde oorlog. Depressie is de ziekte van een samenleving die lijdt onder een overmaat aan positiviteit. Ze weerspiegelt een mensheid die oorlog voert tegen zichzelf.

Het prestatiesubject is vrij van een externe autoriteit die het tot arbeid zou kunnen dwingen of zelfs uitbuiten. Het is soeverein en eigen baas. Zo is het niemands ondergeschikte, of: alleen zijn eigen ondergeschikte. Daarmee onderscheidt het zich van het gehoorzaamheidssubject. Deze vrijheid van autoriteiten leidt niet tot de vrijheid, maar laat vrijheid en dwang samenvallen. Zo levert het prestatiesubject zich over aan de dwingende vrijheid of de vrijwillige dwang om zijn prestatie te maximaliseren. Excessief werken en presteren verhardend zich tot zelfuitbuiting. En die is efficiënter dan uitbuiting door een ander, omdat ze gepaard gaat met een gevoel van vrijheid. De uitbouter is gelijk de uitgebute. Dader en slachtoffer zijn niet meer van elkaar te onderscheiden. Dit op-jezelf-gericht zijn verwekt een paradoxale vrijheid die door de immanente dwang omslaat in geweld. De psychische ziektes van de prestatiesamenleving zijn de pathologische manifestaties van deze paradoxale vrijheid.’ (p 21-22)